

Magtens manifestationer

Stalin-gotik, socialistisk klassicisme og Stalins neorenæssance. Ny forskning kaster lys over 1930'ernes stalinistiske byplanlægning

Af Jens Malling

Højtragede søjler, lysende hvide balustrader og kontrollerede krummelurer. Dertil kommer en række statuer af stolte arbejdere og sportskvinder. Ved første øjekast ser de ud til at være trådt direkte ud af *Æneiden*. Men i modsætning til antikkens helte bærer de ikke sværd og amforaer, men derimod værktøjer og volleybolde.

Fra at have været en søvng provinsflække i zartiden boomed Nisjnij Novgorod under turboindustrialiseringen i 1930'erne og blev under navnet Gorkij hurtigt en af Sovjetunionens største byer. I processen berigede chefplanlægger Aleksandr Ivanitskij den med en fascinerende form for arkitektur. Den har fået forskellige navne: Stalin-gotik, socialistisk klassicisme og Stalins neorenæssance. Stilen griber tilbage til antikkens skønhedsideal for at give kommunistisk ideologi og herredømme fast form. Specialister, udenlandske forskere og yngre lokale arkitekter skænker den stigende opmærksomhed. De interesserer sig for, hvad arkitekturen udsprang af, hvordan den afspejler periodens voldsomme politiske forandringer, og på hvilken måde Aleksandr Ivanitskijs storstilede byplanlægning stemmer overens med den opfattelse, det sovjetiske samfund havde af sig selv. Blandt andet viede canadieren Heather DeHaan sit ph.d.-projekt til emnet og udgav det i 2013 i bogform under titlen *Stalinist City Planning: professionals, performance and power*. I sit arbejde tager hun netop udgangspunkt i Nisjnij Novgorod. Ligeledes beskæftiger den lokale ekspert Marina Ignatusjko sig med den stalinistiske byggestil. Hun har en uddannelse i arkitektur bag sig og arbejder nu som skribent for hjemmesiden *archi.ru* og Det Russiske Arkitekturforbunds magasin. Hun bekræfter, at Stalins neorenæssance i stigende grad optager hendes kolleger.

»Flere begynder at tage stilen i nærmere øjesyn. Ikke nok med at de forsker i den, de forsøger virkelige at forstå arkitekturens værdi og skønhed,« siger Ignatusjko og fortsætter:

»Til trods for at der i lang tid ikke blev taget særlig notits af dem, har bygningerne historisk betydning. De repræsenterer en bestemt periode i vores lands historie og beskriver en vigtig udvikling i vores by.«

En overordnet plan

Information møder Ignatusjko i bydelen Avtosavod. Hele denne sydlige del af Nisjnij Novgorod omkring metrostationen Park Pobedi og bilfabrikken GAZ blev opført efter principperne i stalinistisk byplanlægning for at huse fabrikkens mange tusinde arbejdere.

»Byggeriet skred frem i etaper, men der var en overordnet plan. Det er det eneste. At man opførte en hel by efter en bestemt idé. Ovenikøbet i løbet af ret kort tid. Den første bil rullede ud af fabrikken i 1932. Allerede i 1937 stod det meste af den omkringliggende by færdig, altså i løbet af fem år. Tempoet var højt,« siger Ignatusjko.

Efter en kort spadseretur fra metroen gør hun holdt foran en bygning, der skiller sig særligt ud: det syv etager høje Radiusnyj-hus på Molodesjnij Prospekt 32. 'Radiusnyj' betyder buet og henviser til den særprægede form. Ejendommen krummer som en banan. Inde i halvbuen spiller solen hen over dagen med lys og skygge. Dagen lang komponerer den kontrasterne mellem facadens søjler og de forskudte altaner på ny. Oprindeligt har enderne omfavnet parken på den anden side af gaden, og der har været god udsigt fra de sydvendte balkoner. Nu blokerer et storcenter og et par nyere boligblokke udsynet.

»Byggeriet er af exceptionel høj kvalitet, og det er et af de bedste eksempler på Stalin-arkitektur, vi har i Nisjnij Novgorod. Lejlighederne var ikke tiltænkt almindelige arbejdere. Her boede ledende funktionærer og andre af samfundets privilegerede,« siger Marina Ignatusjko om

Radiusnyj-huset, der blev opført af arkitekterne P. Poljudov og N. Krasilnikov i 1938.

»Længe blev socialistisk klassicisme udelukkende opfattet som beregnet til at repræsentere magten. Derfor synes mange, at stilen udtrykker noget hårdt og koldt. Bygningerne blev set som en del af det system af undertrykkelse, som magten satte ind mod undersåtterne. Og det er rigtigt, at denne form for arkitektur blev en mulighed for ideologien til at fremstille sig selv fysisk,« siger Ignatusjko og uddyber:

»Bestemte ideer om samfundet ligger bag byplanlægningen her i Avtosavod. Der indgår tanker om den perfekte by, som er opført sådan, at staten altid holder menneskerne under kontrol. Alt er planlagt meget strengt og levner indbyggerne ringe eller ingen mulighed for at skille sig ud. Et område af denne nøje planlagte by er beregnet til arbejde, et andet til at bo, et tredje sted er udset til offentlig administration, et fjerde til børneoplysning osv. Det er meningen, at beboerne udelukkende skal bevæge sig inden for dette skema. De behøver ikke tænke så meget eller foretage valg. Det er allerede bestemt, at her slapper man af, her går man i biografen, her danser man, her lærer man, her gifter man sig osv. Det

afspejler byplanlægningen. Man var altid inden for systemet og kunne føle dig lykkelig der. Derfor udtrykker arkitekturen også en stemning af lykke, af entusiasme. Bygningerne er fyldt med smukke dekorationer og udsmykninger. Så der er dekorationerne – der er facaden – og der er det bag facaden.«

En sund flertydighed

Den, der prøver at forstå denne særegne arkitektoniske stil, støder ind i nogle dramatiske paradokser. For som Ignatusjko siger, idet hun viser vej gennem et kompleks af ejendomme, hvor hvert indgangsparti består af en over 15 meter høj hvælving, der tilsammen danner en storslået buegang gennem flere bygninger:

»Når vi går ind her, befinder vi os pludselig i Romerrigets Neapel. Der opstår mange positive associationer. Det er som at bevæge sig rundt i et overdådigt palads. Vores opmærksomhed skærpes, og vi beriges med mange smukke indtryk. Med et står det klart, at den stalinistiske arkitektur ikke kun udtrykker ideologi, men at der i de vellykkede eksempler desuden findes en vis sund flertydighed. Deri består dens værdi.«

Bygningerne leder i sandhed tanker hen på noget majestætisk, et imperium, noget, der er forudset til at bestå i al evighed.

Men i lyset af den politiske situation i 1930'erne står det klart, at helhedsplanen, som de mange nye konstruktioner i Avtosavod tilsammen udgjorde, afspejler dybe antagonismer i den unge sovjetstat.

»Først og fremmest symboliserer arkitekturen ubevægelighed, en fikseret tilstand. Det var vigtigt, at der ikke skete flere samfundsmvæltninger. Alt blev sat ind på at opretholde en form for stabilitet,« siger Ignatusjko.

Generalsekretær Josef Stalin og kredsen omkring ham tog for givet, at historien med den Russiske Revolution i 1917 var tøjlet og ville bevæge sig lineært og logisk frem mod endemålet kommunisme efter reglerne i marxistisk dialektik. Som guder forudså de historiens gang. Deraf fulgte et vist storhedsvanvid, som arkitekturen i Avtosavod bærer præg af.

Men storhedsvanvid og usikkerhed er ofte tæt forbundne. Og i mod-

Med et står det klart, at den stalinistiske arkitektur ikke kun udtrykker ideologi, men at der i de vellykkede eksempler desuden findes en vis sund flertydighed. Deri består dens værdi

Marina Ignatusjko
Arkitekt og skribent

sætning til hvad man måske skulle tro, når man betragter de imponerende strukturer i Nisjnij Novgorod, var sovjetmagten på denne tid kendetegnet ved at være uhyre skrøbelig.

Geografisk var USSR i 1930'erne omringet af fjendtlige kapitalistiske og fascistiske nationer, hvoraf

